

Қазіргі кезде шағын кәсіпкерліктің тиімділігін арттыруға ерекше мән беріледі, оның қаржылық әлеуеті өңірлердің әлеуметтік-экономикалық дамуына елеулі әсер етуі мүмкін.

Экономикалық дамыған елдерде шағын кәсіпкерлік институты өзінің жаппай болуына байланысты нарықтық тетіктер мен бәсекелестікті жетілдіруге, нарықты қажетті сападағы тауарлармен молықтыруға, орта таптың қалыптасуына, Инновациялық процестерді жеделдетуге ықпал ете отырып, елдің әлеуметтік-экономикалық даму жағдайларын едәуір шамада айқындайтын ұсақ меншік иелерінің ең көп қабаты болып табылады. Дәл осы секторда қосымша жалпы өнім ғана емес, жаңа жұмыс орындары да құрылады.

Қазіргі жағдайда шағын кәсіпорындар қызметінің тиімділігі мемлекетке едәуір дәрежеде тәуелді. Мемлекет құқықтық, экономикалық, әлеуметтік, қорғаныс, басқару және басқа да функцияларды орындау жолымен қоғамның экономикалық қызметінің барлық салаларына ықпал етеді, өйткені нарық бүкіл қоғамның мүддесінде экономикалық және әлеуметтік процестерді реттей алмайды. Мемлекеттің міндеті елдегі тиісті құқықтық тәртіпті және оның ұлттық қауіпсіздігін қамтамасыз ету болып табылады, бұл кәсіпкерлік пен экономиканы дамыту үшін негіз болып табылады.

Әдебиеттер тізімі

1. ҚР «Жеке кәсіпкерлік туралы» заңы, 2006
2. Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың Қазақстан халқына Жолдауы «Сындарлы қоғамдық диалог – қазақстанның тұрақтылығы мен өркендеуінің негізі» 02.09.2019жыл
3. Шағын және орта бизнес: мемлекеттен қолдау бар/ Қ.Айтжанова // Қазақ. – 2014. -23-30 мамыр – 6 маусым (№21/23). — 4 б.

Шағын және орта бизнесті қолдаудың қаржы-несиелік әдістері

С.С. Жекенов¹, Л.С. Көмекбаева²

¹ «Қаржы» мамандығы бойынша 1-ші оқу жылының магистранты

² э.ғ.к., қаржы кафедрасының профессоры
sanches_kievka@mail.ru, l.komekbaeva@mail.ru

^{1,2} Е.А. Бөкетов атындағы Қарағанды мемлекеттік университеті, Қарағанды қ.

Аннотация: Мақалада Қазақстандағы шағын және орта бизнес дамуын қолдаудың мемлекеттік және қаржы-несиелік инфрақұрылымы қарастырылған.

Түйін сөздер: кәсіпкерлік, бизнес, шағын кәсіпкерлік, жеке кәсіпкерлік, кәсіпкер, қаржы, несие

Қазақстан Республикасында «Жеке кәсіпкерлік туралы» Заңмен бизнес «жеке кәсіпкерлік субъектілерінің жеке кәсіпкерлік субъектілерінің өздерінің меншігіне негізделген және жеке кәсіпкерлік субъектілерінің атынан олардың тәуекеліне және мүліктік жауапкершілігіне жүзеге асырылатын табыс алуға бағытталған бастамашылық қызметі» ретінде айқындалған.

Шағын және орта бизнес сегментіне жататын кәсіпкерлік, әдетте, кез келген мемлекеттің экономикасын дамытудың қозғаушы күші мен тірегі болып табылады.

Елдің инновациялық экономикаға көшуінің қазіргі жағдайында кәсіпкерлік мемлекеттік саясаттың жалпы стратегиясындағы негізгі аспектісі болып табылады. Барлық экономикалық дамыған елдерде ШОБ-тің инновациялық қызметін мемлекет ынталандырады және белсенді қолдайды. Инновациялық даму үшін тиісті жағдай жасамай, кәсіпкер инновациялық процестерді өз бетінше іске асыра алмайды.

Мемлекет басшысы шағын және орта санаттағы кәсіпкерлікті одан әрі дамыту қажеттілігі туралы мәселені бірнеше рет қойды. Осыған байланысты бір жыл бұрын Қазақстан - 2050 Даму Стратегиясында Президент жеке меншік институтын заңнамалық тұрғыдан нығайту жөнінде тапсырма берді.

Жалпы алғанда, шағын және орта бизнесті қолдау үшін мемлекет қабылдаған шаралар арасында салық ауыртпалығының төмендегенін атап өткен жөн. меншік пен активтерді заңдастыру, Әкімшілік рәсімдер мен рұқсаттарды оңайлату, бюрократиялық кедергілерден қорғау, кредиттік ресурстарға қол жеткізуді жеңілдету және т.б.

Соңғы 15 жылда Қазақстанда көптеген даму институттары құрылды, олар арқылы әртүрлі қаржы құралдары мен әдістері арқылы ШОБ-ты дамытуға мемлекеттің бюджет қаражатын бөлу жүзеге асырылады.

Аталған функцияларды орындайтын ұйымдарға мынадай мемлекеттік компаниялар жатады:

1. АҚ «Инжиниринг және технологиялар трансферті орталығы». Орталықтың негізгі мақсаты жаңа технологиялар трансфертінің ұйымдастыру жолымен Қазақстан экономикасының нақты секторы салаларының бәсекеге қабілеттілігін арттыру, сондай-ақ республикада инновациялық қызметті жандандыру болып табылады.;

2. «Kazneph» экспортты дамыту және жылжыту корпорациясы» АҚ Үкіметке мемлекеттік саясатты қалыптастыру саласында, оның ішінде кәсіпкерлікті дамыту бойынша ақпараттық-талдамалық қолдау көрсетеді;

3. «Даму» кәсіпкерлікті дамыту қоры» АҚ-шағын және орта бизнестің, сондай-ақ қаржылық, консалтингтік қызметтерді ұсыну интеграторы мен операторы ролінде Қазақстанның микроқаржылық ұйымдарының сапалы дамуына жәрдемдесу;

4. «Ұлттық инновациялық қор» АҚ инвестицияларды тарту және жобаларды қаржыландыру жолымен инновациялық кәсіпкерлік бастамаларға қаржылық қолдау көрсетеді;

5. «Қазақстанның инвестициялық қоры» АҚ - қазіргі заманғы және озық технологияларды пайдалана отырып, шикізат пен материалдарды тереңдетіп қайта өңдеуді өндіретін кәсіпорындардың қаржылық капиталына инвестициялау жолымен қаржылық қолдау;

6. «Қазақстанның Даму Банкі» АҚ-қаржылық қолдау;

7. Технопарктер, бизнес-инкубаторлар, өнеркәсіптік аймақтар-кәсіпкерлікті оның қалыптасуы мен дамуы кезеңінде материалдық - техникалық қолдау.

Атқарушы және заң шығарушы билік, барлық деңгейдегі саясат өкілдері шағын кәсіпкерліктің экономиканы дамытудағы маңызды ролін мойындайды, оны жан-жақты қолдау мен дамыту бағытын ұстанатынын мәлімдейді. Заңдар қабылданып, шағын кәсіпкерлікті қолдау бағдарламалары бекітіледі. Алайда, билік органдарының елдің әлеуметтік-экономикалық дамуында шағын кәсіпкерлік атқаратын маңызды рөлді мойындауына қарамастан, оның пайда болуының басында пайда болған проблемалар негізінен соңына дейін шешілмеген күйінде қалып отыр. Бұл мәселелерге:

- әкімшілік кедергілер;
- кәсіпкерлікті қолдау инфрақұрылымын дамытудағы кемшіліктер;
- қаржы-несиелік қамтамасыз ету жүйесінің жеткіліксіз дамуы;
- ақпараттық жетіспеушілігі;
- кәсіпкерлердің арнайы білімінің төмен деңгейі.

Бұл проблемаларды еңсеру үшін, мемлекеттік құрылымдардың жалпы күш-жігерінен басқа, экономикалық, әкімшілік және басқа да салалардағы саясаттың өзгеруіне ықпал ету мақсатында үкіметтік емес ұйымдар құру қажет. Бұдан әрі шағын және орта бизнесті дамыту процесінде аталған бірлестіктердің ролін анықтауға, оларды құру және бизнес пен биліктің өзара іс-қимыл құралы ретінде пайдалану қажеттілігін негіздеуге тырысамыз.

Үкіметтік емес ұйымдар (ҮЕҰ) - бұл Қазақстан азаматтарының заңнамаға қайшы келмейтін ортақ мақсаттарға қол жеткізу үшін ерікті негізде құрған коммерциялық емес ұйымдар. Әлеуметтік проблемаларды шешуде, азаматтық қоғамды қалыптастыру мәселелерінде мемлекет пен азаматтар арасындағы делдалдардың ролін орындай отырып, ҮЕҰ қоғамдық қатынастарды реттеу тетіктерінің бірі болып табылады.

Қоғамдық бірлестік азаматтардың ерікті бірлестігі нәтижесінде құрылған ұйым болып табылады. Қоғамдық бірлестіктер ҚР азаматтарының саяси, экономикалық, әлеуметтік және мәдени құқықтары мен мүдделерін іске асыру және қорғау мақсатында құрылады. Қоғамдық бірлестіктер олармен келісімдер жасай отырып, мемлекеттік органдармен ынтымақтасады және өзара іс-қимыл жасайды.

Азаматтар және (немесе) заңды тұлғалар ерікті мүліктік жарналар негізінде құрған коммерциялық емес ұйым қор деп танылады.

Коммерциялық ұйымдар олардың Кәсіпкерлік қызметін үйлестіру, ортақ мүліктік және өзге де мүдделерді білдіру және қорғау мақсатында өзара шарт бойынша, сондай-ақ коммерциялық емес ұйымдармен бірлесіп қауымдастықтар (одақтар) нысанында бірлестіктер құра алады.

Қауымдастыққа кіру үшін ең жиі кіру жарнасын төлеу және басшының атына өтініш жазу жеткілікті. Кейде бірлестіктің басқа мүшелерінің ұсыныстары қажет болуы мүмкін.

Коммерциялық құрылымдар шағын кәсіпкерлік субъектілерін қолдауды тікелей жүзеге асырмайды, бірақ олар шағын бизнестің дамуына жанама әсер етеді. Осындай құрылымдардың арасында екі негізгі топ бөлінген:

1. Екінші деңгейдегі банктер және банк операцияларының жекелеген түрлерін жүзеге асыратын банктік емес ұйымдар;

2. Консалтингтік компаниялар.

Қаржы-несиелік және инвестициялық қолдау жүйесі шағын кәсіпкерлікті тиімді дамыту үшін бірінші дәрежелі мәнге ие. Сондықтан Қазақстанда шағын бизнес субъектілеріне кредит беру процесіне мынадай мекемелер тартылды:

- екінші деңгейлі банктер;
- кредиттік серіктестіктер;
- микрокредиттік ұйымдар;
- лизингтік компаниялар.

Қаржылық қадағалау агенттігінің (бұдан әрі – ҚҚА) деректері бойынша 2009 жылғы 1 мамырдағы жағдай бойынша Қазақстанда екінші деңгейдегі 37 банк, банк операцияларының жекелеген түрлерін жүзеге асыратын 26 ұйым жұмыс істейді.

Банктік қызметтердің дамыған желісіне және Қазақстанның көптеген шағын кәсіпорындары үшін кредит беру бағдарламаларының көп санына қарамастан, олардың меншікті қаражаты қаржының негізгі көзі болып табылады. Сонымен бірге шағын кәсіпкерлік субъектілері қаржыландырудағы барлық қажеттіліктерді тек өз ресурстары есебінен ғана жаба алмайды, ал банктер көрсететін қызметтер олардың кейбіреулері үшін әртүрлі себептер бойынша қолжетімсіз болып қалады. Бұл жағдайда кәсіпорындарды қаржыландыруға микрокредиттік ұйымдар қатыса алады. Микрокредиттік ұйым (бұдан әрі – МКҰ) - "микрокредиттік ұйымдар туралы" Қазақстан Республикасының 2003 жылғы 6 наурыздағы Заңында белгіленген тәртіппен микрокредиттер беру жөніндегі қызметті құрылған және жүзеге асыратын заңды тұлға .

Бағдарламаның негізгі мақсаты : МКҰ ресурстық қолдау көрсету арқылы елдің кредиттік жүйесінің үшінші деңгейі ретінде микроқаржы секторын сапалы дамытуға жәрдемдесу.

Бағдарламаның негізгі міндеттері:

- конкурстық негізде құны бойынша қолжетімді кредиттік ресурстарды алу бойынша белсенді жұмыс істейтін МКҰ мүмкіндіктерін арттыру;
- конкурс бойынша іріктеу критерийлеріне МКҰ-ның өз қызметінің сапасы мен ашықтығын жақсартуға қызығушылығын арттыратын ынталандыру жүйесін енгізу арқылы МКҰ қызметінің бәсекелестік ортасын жақсарту үшін жағдай жасау әрекеті арқылы.

Лизинг - кешені мүлкілік және экономикалық қарым-қатынас туындайтын сатып алуға байланысты меншікке мүлік және кейіннен тапсырумен оның уақытша пайдалануға белгілі бір ақыға.

Классикалық лизинг өзара қатынастардың үш жақты сипатына ие: лизинг беруші, лизинг алушы, мүлкіті сатушы (жеткізуші), ал лизингтік операция келесі схема бойынша жүзеге асырылады. Болашақ лизинг беруші сатып алу үшін оның бос қаражаты жоқ кейбір мүлкіті қажет етеді. Сонда ол жеткілікті қаржы қаражаты бар лизингтік компанияны табады және оған лизингтік мәміле жасау туралы іскерлік ұсыныспен жүгінеді. Осы мәмілеге сәйкес лизинг алушы талап етілетін мүлкікке ие сатушыны таңдайды, ал лизинг беруші оны меншікке сатып алады және лизинг шартында айтылған ақы үшін лизинг алушыға уақытша пайдалануға береді. Шарт аяқталғаннан кейін оның талаптарына байланысты мүлкік лизинг берушіге қайтарылады немесе лизинг алушының меншігіне өтеді.

Лизингтік операциялардың негізгі артықшылықтары:

- негізгі құралдарды сатып алуға ірі бір жолғы шығындардың болмауы;
- кепілде қажеттіліктің болмауы;
- лизинг алушы халықаралық келісімшарттарды орындау шарттарына байланысты тәуекелге ұшырамайды;
- егер іске асырылатын жоба тікелей отандық және шетелдік инвестицияларды тарту үшін экономиканың басым секторларының тізіміне енгізілген жағдайда, салықтық жеңілдіктер мен преференциялар алынуы мүмкін, өйткені Инвестициялар ұғымы лизинг шартын жасасқан сәттен бастап Лизинг нысаналарын қамтиды.

Лизингтік операциялардың кемшіліктері

- лизинг тек бар бизнесті қаржыландыруды болжайды (негізгі құралдарды жаңарту, бизнесті кеңейту/эртараптандыру);
- лизинг бойынша мөлшерлеме кредит беруге қарағанда жоғары (ұзақ мерзімді қаржыландыру және жоғары тәуекел неғұрлым жоғары ставканың себептері болып табылады, әлемдік тәжірибеде лизинг ешқашан кредиттен арзан болмады);
- лизинг шарты аяқталғанға дейін меншік құқығы лизинг берушіге бекітілген.

Әдебиеттер тізімі

1. ҚР «Жеке кәсіпкерлік туралы» заңы, 2006
2. Мемлекет басшысы Қасым-Жомарт Тоқаевтың Қазақстан халқына Жолдауы «Сындарлы қоғамдық диалог – қазақстанның тұрақтылығы мен өркендеуінің негізі» 02.09.2019жыл
3. Шағын және орта бизнестің дамуын қаржы-несиелік қолдау саясатын жетілдіру бағыттары /Д.Ж. Инкабекова//Қазіргі замандағы маңызды мәселелер = Актуальные проблемы современности. - 2013. -№2. -140-145 б.

Электронный кошелек с автоматической оплатой налогов

А.А. Ин¹, А.Т. Жансейтов²

¹студент 2-го года обучения по специальности «Финансы»

²м.н., преподаватель

inandreyaleksandrovich@mail.ru

^{1,2}Карагандинский государственный университет имени Е.А. Букетова, г. Караганда

Аннотация: В данной статье рассмотрено введение нового механизма налогообложения, который носит название “Налоговый кошелек”. Проанализированы плюсы, минусы и опыт зарубежных стран.

Ключевые слова: Казахстан, налоги, механизм, электронный, налогообложение.

Казахстан обрёл свою независимость в декабре 1991 года. Основным законом суверенной Республики был Указ «О налогах с предприятий, объединений и организаций», который был издан в 1991 году. Следующим этапом развития взимания налогов в Казахстане стало принятие классической системы налогообложения с совокупностью налогов, характерных для рыночной экономики. В 1995 году Президент Республики Казахстан издал указ «О налогах и других обязательных платежах в бюджет», который регулировал налоговую систему в Казахстане. В 2002 вступил в силу Кодекс Республики Казахстан «О налогах и других обязательных платежах в бюджет». В 2008 году Н.А. Назарбаев заявил, что Республике Казахстан необходим новый налоговый кодекс, который должен предусматривать более низкие налоговые ставки и упрощенные процедуры налогового администрирования. В результате 10 декабря 2008 года был принят кодекс Республики Казахстан “О налогах и других обязательных платежах в бюджет”. Кодекс вступил в силу 1 января 2009 года [1]. Как всем известно на сегодняшний день в Казахстане взимаются корпоративный подоходный налог, налог на добавленную стоимость, НДС, социальный налог, налог на прибыль, подоходный налог, удерживаемый с источника выплаты, налог на имущество, акциз, рентный, земельный, транспортный и другие налоги [2].

Проблема неверной оплаты налогов, с которой сталкивались казахстанцы, в основном была связана со сложностью в заполнении множества реквизитов. С 1 января 2020 года в Казахстане запущенный механизм налогообложения, который носит название “Налоговый кошелек”. Новый механизм призван упростить процесс оплаты налогов физическим и юридическим лицам [3]. “Налоговый кошелек” – это сервис по приёму и обработке платежей с единых реквизитов, с возможностью проведения автозачётов в онлайн-режиме без заявления налогоплательщика. Данный сервис предоставляет налогоплательщику информацию о его текущих и предстоящих обязательствах с бюджетом. Деньги из “Налогового кошелька” автоматически зачисляются на соответствующие налоги, по которым возникли налоговые обязательства. При этом реквизиты оплаты налогов заполняются автоматически без указания их налогоплательщиком, что обеспечивает их гарантированную доставку. Новый сервис, в отличие от имеющихся сервисов по задолженности или предстоящим платежам, даёт возможность пополнять средства на единые реквизиты, подключить опцию автоматического списания средств с баланса “Налогового кошелька” и получать уведомления о списании. Сообщается, что мобильная версия “Налогового кошелька” работает на платформе мобильного приложения КГД e-Salyq. До конца декабря она будет запущена на портале egov.kz, в мобильном приложении АО “Народный банк Казахстана”. В течение 2020 года сервис будет реализован в мобильном приложении Kaspi.kz [4].

Плюсы “Налогового кошелька” очевидны. Прежде всего, это нововведение в рамках реализации проекта “Цифровой Казахстан”, что в первую очередь говорит о планомерной работе Министерства